בא ג

א. וועגן דער מצוה פון סיפור ביצי״מ בליל פסח, זאגט דער רמב״ם[1]: „מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר[2] זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר[3] זכור את יום השבת״.

שטעלן זיך מפרשי הרמב״ם: א) וואס מיינט דער רמב״ם מיט „כמו שנאמר זכור את יום השבת״ — וואס איז ניט מספיק אין דעם ציווי „זכור את היום הזה״, וואס דאס לערנט מען ארויס פון דעם פאַרגלייך מיט „זכור את יום השבת״? און ב) אויב מ׳מוז יע אַנקומען צו דעם פאַרגלייך מיט זכירה ביי שבת — וואו איז דער מקור אויף דעם[4]?

ב. אין ספר המצות[5] ברענגט דער רמב״ם: „ולשון[6] המכילתא[7] מכלל שנאמר כי ישאלך בנך[8], יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו׳ ת״ל והגדת לבנך[9] אע״פ שאינו שואלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת״ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה״, און דער רמב״ם איז מוסיף „רוצה לומר שהוא צוה לזכרו כמו שאמר זכור את יום השבת״[10] — ד.ה. אַז פון פסוק „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים״ לערנט מען אַפּ, אַז מצות זכירת יצי״מ איז דאַ אויך „בינו לבין עצמו״ — אפילו ווען ס׳איז ניטאַ קיין בן השואל[11] — און דערויף איז דער רמב״ם מוסיף אַלס הוכחה, „רוצה לומר כו׳ כמו שאמר זכור את יום השבת״, אַז כשם ווי דער חיוב זכירת יום השבת איז (אויך) בינו לבין עצמו, אַזוי איז אויך ביי „זכור את היום הזה״.

לפ״ז איז לכאורה משמע, אַז דאַס איז אויך כוונתו אין ספר היד אין דעם וואַס ער פאַרגלייכט די מצוה פון „זכור את היום הזה״ צו „זכור את יום השבת״ (אַז ער איז מחוייב אויך בינו לבין עצמו), ווי ס׳איז לכאו׳ אויך משמע פון המשך הלשון: „ומנין שבליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה כו׳ מונחים לפניך. ואף

---

1) הל׳ חמץ ומצה רפ״ז.
2) פרשתנו יג, ג.
3) יתרו כ, ח.
4) במ״מ לרמב״ם שם: זה מבואר במכילתא ומבואר ג״כ בערבי פסחים (דף קטז). אבל במכילתא לפנינו ליתא (וראה לקמן בפנים), ובערבי פסחים (קיז, ב) לא בא לימוד יצי״מ משבת בגז״ש דזכור, אלא להיפך — גז״ש דזכור ללמוד שבת מיצי״מ, ש„צריך לזכור יצי״מ בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו״, וכמו שהקשה ביד איתן לרמב״ם שם.
5) מ״ע קנז.
6) הובא גם במגדל עוז לרמב״ם. וראה לקמן סעיף ד.
7) והוא במכילתא דרשב״י לפנינו עה״פ.
8) פרשתנו שם, יד.
9) פרשתנו שם, ח.

10) כ״ה בסהמ״צ לפנינו, ובהוצאות הר״ח העליר ור״י קאפח הובאה גם תיבת „לקדשו״ מהכתוב, והלשון שם הוא בשינויים קלים.
11) וכן פי׳ במנ״ח מצוה כא בתחלתה בפי׳ דברי הרמב״ם. וראה קרית ספר לרמב״ם שם.

*) אלא שבמנ״ח שם — דמפסוק והגדת הו״א דוקא אם יש לו בן או אחר עמו לספר, אבל אם הוא ביחידי אינו מצוה, ע״כ הביא הפסוק דזכור דגם בפ״ע מצוה להזכיר. ובסהמ״צ שם ממכילתא „בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת״ל ויאמר משה כו׳ זכור כו״.

על פי שאין לו בן, אפי' חכמים"[12]. וואס בפשטות מיינט עס, אז דער מקור אויפ'ן דין „ואף על פי שאין לו בן" איז פון דעם פריער געבראכטן פסוק „זכור את היום הזה", וואו עס ווערט ניט דערמאנט „בן" וכדומה.

ג. ס'איז אבער שווער זאגן אז דאס איז דער (גאנצער) טעם וואס דער רמב"ם איז מוסיף „כמו שנאמר זכור את יום השבת", וואס פונעם לשון פון דעם פסוק גופא „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" (וכנ"ל, אז ווי־באלד עס ווערט ניט דערמאנט „בן" און אפילו ניט „אחרים") איז פארשטאנדיק, אז דער חיוב הזכירה איז אויך בינו לבין עצמו; און ווי מ'זעט דאס אין מכילתא גופא, אז דארט ברענגט זיך ניט דער פסוק „זכור את יום השבת".

בשלמא אין ספר המצות, קען מען נאך פארשטיין פארוואס דער רמב"ם קומט אן צו זכירת שבת — היות אז דער לימוד הזכירה דיצי"מ פון „זכור וגו'" קומט אלס הוספה — אבער התחלת (ועיקר) הלימוד איז דארט (און אין דער מכילתא וואס ער ברענגט) פון („כי ישאלך בנך" און) „והגדת לבנך"[13], דארף ער דעריבער באוואַרענען אז דער פסוק „זכור את היום הזה" מיינט א זכירה וואס איז ניט פארבונדן מיט (כי ישאלך בנך ו)הגדת לבנך, נאר ווי ביי זכירת שבת, אז אויך בינו לבין עצמו איז דאס דער חיוב מצות זכירת יצי"מ;

אבער אין ספר היד, וואו דער לימוד פון פסוק „זכור את היום הזה" איז דער איינציגער מקור להחיוב פון סיפור ביצי"מ — מהיכא תיתי צו לערנען אז דער פסוק מיינט לבן (דוקא) און ער זאל דערפאר דארפן ברענגען א הוכחה פון זכירת שבת אז דאס מיינט אויך „בינו לבין עצמו"?

ד. דער מגדל עוז ברענגט לשון המכילתא הנ"ל און איז דערנאך מסיים: וכתב ר"מ ז"ל בספר המצות שלו שהוא צוה בזכירתו בזמנו (זכור את היום הזה ר"ל שהוא צוה לזכרו) כאמרו זכור את יום השבת. עכ"ל.

עפ"ז י"ל אז דאס איז אויך דער פשט אין דער הלכה הנ"ל בספר היד: דער רמב"ם לערנט ארויס פון פסוק „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" אז ס'איז דא א מ"ע מיוחדת לספר ביצי"מ אין דעם טאג ווען דאס איז פארגע־קומען (נוסף אויפן חיוב זכירת יצי"מ שבכל השנה*[13] וואס מ'לערנט אפי[14] פון „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך"[15]), און אויף דעם ברענגט ער די הוכחה[16] „כמו שנאמר זכור את יום השבת", וואס דארטן איז די זכירה ביום זה עצמו[17].

[און נאכדעם איז דער רמב"ם ממשיך[18] „ומנין שבליל חמשה עשר" —

12) אבל להעיר מרמב"ם הוצאת פרענקל שם, שבכת"י תימן „מונחים לפניך" הוא סיום ההלכה, ו„ואף על פי שאין לו בן" מתחילה הלכה בפ"ע.

13) וכלשונו שם: „והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו והגדת לבנך ביום ההוא ובא הפירוש כו'". ועד"ז במנין המצות שבריש ספר היד הביא רק הכתוב והגדת לבנך.

*13) אבל לא נמנה כמצוה בפ"ע במנין המצות. וראה צל"ח ברכות יב, א (ד"ה מזכירין). מנ"ח שם. ועוד.

14) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

15) ראה טז, ג.

16) שהרי לדעת רש"י (פרשתנו עה"פ) למדין מהכתוב זכור את היום הזה ש„מזכירין יצי"מ בכל יום". וראה בהנסמן בהערה הבאה.

17) וכן מפרש בגבורות ה' למהר"ל פ"ב.

18) ולהעיר מהלשון בגבורות ה' שם, שכתב „ושם פירושו זכור את היום לקדשו בשבת עצמו

וואָרום[19] מצד דעם לימוד פון „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" הנ"ל וואָלט מען געקענט זאָגן אַז די מצוה איז תיכף בכניסת החג[20] אַדער[21] גאָר מבעוד יום[22], דעריבער איז ער ממשיך און ברענגט דעם פסוק „והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", אַז דער חיוב ההגדה איז „בליל חמשה עשר").

דאָס איז אַבער ניט מספיק, וואָרום לפ"ז, איז [נוסף אויף דעם אַז דער הכרח ביי שבת גופא אַז די זכירה דאַרף זיין ביום השבת עצמו, איז לכאורה פון וואָרט „לקדשו"[23] וואָס שטייט נאָך „זכור את יום השבת"[24] — איז אויב (נאָר) דאָס וואָלט דאָ געווען כוונת הרמב"ם וואָלט ער דאָך אויך געדאַרפט מעתיק זיין[25]

כשהשבת נכנס וכך יש לפרש זכור את היום הזה, היינו בכניסת חג המצות יש לזכור את היום". וצע"ק. וראה לקמן הערה 20, 22.

19) וכן מוכח לכאורה להגירסא בהרמב"ם (הוצאה הנ"ל): ומנין שבליבה.

20) כלשון הרמב"ם הל' שבת רפכ"ט: וצריך לזכרהו בכניסתו. וראה הגהות בני בנימין לרמב"ם הל' חו"מ כאן.

21) ואולי י"ל (גם) להיפך, שמהכתוב „זכור את היום הזה" הי' אפשר לומר, שמקיימו גם ביום ט"ו ניסן, ובפרט שביום היתה היציאה, ולכן הוצרך להוסיף „ומנין ש(רק) בליל ט"ו כו'".

22) כמו בקידוש היום שכתב הרמב"ם (הל' שבת שם הי"א) יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום . . שמצות זכירה לאמרה כו'.

23) ראה רמב"ם הל' שבת רפכ"ט. וראה גבורות ה' שם מה שהקשה בדברי הרמב"ם.

24) ולהעיר דזכור את יום השבת גופא, פירשוהו בכ"מ שמצוה לזכרו בכל ימי השבוע (ראה מכילתא, רש"י ורמב"ן עה"פ יתרו שם. ועוד).

25) להעיר שברמב"ם (הוצאה הנ"ל) הביא מכת"י ודפוס א' ברמב"ם, שנוספה תיבת „לקדשו". וראה לעיל הערה 10 הגי' בסהמ"צ גם תיבת „לקדשו".

דעם וואָרט „לקדשו"[26] — איז] ניט מובן:

אויב אויף אַפלערנען די מצות עשה מיוחדת — האָט דער רמב"ם בכלל ניט געדאַרפט ברענגען דעם לימוד „שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" (און דערפאַר דאַרפן מוסיף זיין די הוכחה „כמו שנאמר זכור את יום השבת") — דעם פסוק פון וואָנעט מ'לערנט אַרויס דעם חיוב אין דעם זמן פון ליל חמשה עשר בניסן ברענגט ער דאָך גלייך לאח"ז „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה"?

ה. ונראה לומר אַז דער מקור דברי הרמב"ם איז פון שמו"ר[27] בפרשתנו (ויי אַנדערע מפרשים[28] זאָגן), וואָס דאָרט גלייכט מען צו די זכירה דיצי"מ צו דער זכירה דשבת, וז"ל: הזהר לישראל כשם שבראתי את העולם ואמרתי להם לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית שנאמר זכור את יום השבת, כך היו זוכרים הנסים שעשיתי לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים.

מ'דאַרף אַבער פאַרשטיין: דער ספר היד איז דאָך אַ ספר וואָס זיין ענין איז הלכות און ניט סתם מעתיק זיין דרשות רז"ל — וואָס איז די הלכה אין סיפור

26) ועפ"ז מובן הדוחק בפי' האור שמח לרמב"ם שם שכוונת הרמב"ם: כמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכרו על היין וכי לית לי' יין מקדש אריפתא, כן הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם ורבנן תקנו על ימי השבוע (ראה מכילתא, רש"י ורמב"ן עה"פ יתרו שם. ועוד).

כי לפ"ז הו"ל להעתיק גם תיבת „לקדשו", שמזה הוא (כל) הלימוד.

27) פי"ט, ז.

28) יד איתן לרמב"ם שם.

ביצי״מ וועלכע מען לערנט אֲפ פון דער השוואה הנ״ל?

דער ביאור בזה*[28]: אין דער הלכה וועגן זכירת יצי״מ איז כוונתו של הרמב״ם צו מפרש זיין, דעם שינוי בתוכן החיוב פון דער מצות זכירת יצי״מ בליל ט״ו ניסן לגבי מצותה אֲ גאנץ יאָר:

די הוספה אין דער מצוה בליל חמשה עשר בניסן איז ניט (נאָר) אין דעם וואָס בכל השנה איז די מצוה „להזכיר יציאת מצרים״[29] (ס׳איז געגוג אֲ זכירה בעלמא) און בט״ו ניסן איז די מצוה „לספר״[30] — באריכות כו׳[31], נאָר ס׳איז אֲ חילוק אין דעם תוכן ומהות המצוה — הזכירה:

בכל ימות השנה איז מספיק „להזכיר יציאת מצרים״ — די זכירה אַז אידן זיינען ארויס פון (שעבוד) מצרים; אָבער בליל פסח איז די מצוה (ניט נאָר — די יציאה ממצרים, נאָר) „לספר בנסים ונפלאות כו״ — די נסים ונפלאות וואָס דער אויבערשטער האָט געטאָן ארויס־נעמענדיק אידן פון מצרים.

און דאָס לערנט מען אֲפ פון דער השוואה צו „זכור את יום השבת״: אין פסוק „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים״ איז ניט מפורש ומודגש אַז אין דער זכירה ב(ליל) פסח דאַרף זיין דער „לספר בנסים ונפלאות כו״״; באָוואָרנט דעריבער דער רמב״ם, אַז דער „זכור״ דאָ איז „כמו שנאמר זכור את יום השבת״, וואָס זכירת שבת איז זכר למעשה בראשית (וכמש״נ[32] בהמשך צו זכור את יום השבת „כי ששת ימים עשה ה׳ גו׳״), וכלשון[33] המדרש הנ״ל: „כשם . . לזכור את יום השבת זכר למע״ב . . כך היו זוכרים הנסים כו׳״.

ו. בעומק יותר יש לומר, אַז די השוואה צו „זכור את יום השבת״ איז ניט נאָר אֲ מקור אויף דעם חיוב „לספר בנסים ונפלאות כו׳״, נאָר אויך אֲ הקדמה צו די ווייטערדיקע הלכות אין דעם פרק.

ובהקדים דברי הרמב״ם אין אַנהויב הל׳ שבת: „שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר[34] וביום השביעי תשבות וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה כו׳״. ד.ה. אַז ביי שבת זיינען דאָ צוויי ענינים — סיי אַן ענין דשלילה, ל״ת (איסור מלאכה); סיי אַן ענין דחיוב, עשה (שובת זיין).

פון דעם וואָס דער רמב״ם הויבט אַן הל׳ שבת מיט דער מ״ע (אע״פ אַז רובם ככולם פון הלכות שבת זיינען אינעם ענין פון איר מל״ת — אין די פרטי המלאכות, די ל״ט אבות מלאכות ותולדותיהם כו׳) איז מובן, אַז דער עיקר פון שמירת שבת איז ניט דער ענין

---

*28) ראה עוד ביאור — שיחת יום ב׳ דחגה״ש תשמ״ה.

29) לשון הרמב״ם הל׳ ק״ש שם.

30) ועד״ז הוא לשון הרמב״ם בהמצות בהכותרת דהל׳ חו״מ „לספר ביציאת מצרים באותו הלילה״ (וכ״ה לשון אדה״ז ריש הל׳ פסח). ועד״ז במנין המצות בריש ספר היד ובסהמ״צ שם.

31) כמ״ש בהגדת מעשה נסים (לבעל חוו״ד) בפתיחה. שבח פסח. סי׳ מהרי״ד. מלבי״ם פרשתנו יג, ח. וראה מנ״ח שם (וראה הגש״פ (קה״ת) פי׳ מצוה עלינו לספר כו׳ (בהוצאות תשל״ג ואילך — ע׳ טו)).

וכן משמע דעת אדה״ז שהמצוה בהגדה וסיפור בליל פסח הוא לעיכובא, מדהקשה על תירוץ הרי״ף (הובא באבודרהם) בזה שאין מברכים על סיפור יצי״מ („שיצא בברכת הקידוש שנזכר בו יצי״מ״) ותירוץ הרשב״א — הובא באבודרהם שם — („להיות כי מספיקה זכירה כל דהו״), כי בליל פסח הרי צ״ל הגדה וסיפור (הובא בהגש״פ (קה״ת) שם).

32) יתרו שם, יא.

33) ועפ״ז מתורצת האריכות במדרש זה.

34) משפטים כג, יב.

ההעדר והשלילה פון מלאכה, נאָר דער ענין חיובי — „העשה מנוחה ולא ביטול מלאכה"[35]. וואָס אין דעם איז דאָ א נפק"מ אויך להלכה (ווי דער ראָגאָטשאָווער איז אין דעם מבאר[36]).

ז. ויש לומר, אַז די צוויי ענינים — דער ענין שלילי וענין חיובי שבשבת — קומען פון די צוויי פרשיות און פסוקים וואָס שטייען ביי שבת:

א) במעשה בראשית — „וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו"[37] — דאָס וואָס אין דעם טאָג איז געווען די שביתה והעדר המלאכה.

ב) אָ מתן תורה — בהמשך צו „זכור את יום השבת" „כי[32] ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו" — די אויסגעטיילטקייט פון שבת איז ניט (נאָר) דערמיט וואָס דעמאָלט האָט זיך געענדיקט (ששת ימים) עשה ה'", „וישבות .. מכל מלאכתו", נאָר (נאָכמער) ווייל — „וינח ביום השביעי"[38] —

און בהתאם לזה איז אויך דער אויפטו פון „זכור את יום השבת", די זכירה פון שבת[39]: גדרה ועניניה איז דער ענין חיובי פון שבת — ניט (נאָר) דערמאָנען

דאָס וואָס דער טאָג איז אָנדערש פון אָנדערע טעג[40] דערמיט וואָס ער איז מושלל פון מלאכה, נאָר (אויך) מיט דעם וואָס ער האָט אין זיך אָן ענין חיובי — „וינח ביום השביעי", וכמרז"ל[41] אָז „הי' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה"[42].

און דאָס דריקט זיך אויס אין זכירת שבת, ובלשון הרמב"ם[43]: זכרהו זכירת שבח וקידוש.

ח. ועפ"ז י"ל אָז דאָס איז אויך כוונת הרמב"ם מיט דער השוואה פון זכירת יצי"מ צו זכירה דשבת, אָז אויך אין דעם סיפור ביצי"מ איז דער עיקר — דער ענין חיובי שבו.

והביאור בזה: ביי יציאת מצרים האָבן זיך ביי די בנ"י אויפגעטאָן צוויי זאָכן[44]: א) ביטול ויציאה פון שעבוד און רשות מצרים; ב) דאָס וואָס זיי זיינען געוואָרן בני חורין (ברשות עצמם).

ובדוגמא ווי דאָס איז ביי דער יציאה ושחרור פון יעדן עבד: א) דער ביטול השעבוד פון אדון, ער ווערט נפקע מרשותו ובעלותו, ב) דאָס וואָס ער איז קונה עצמו אלס בן חורין[45].

[צוויי לגמרי באָזונדערע ענינים — ווי מ'גענפינט ביי דער יציאה פון אָן עבד ביובל, אָז די צוויי ענינים ווערן אויפ-

35) ל' הצפע"נ הל' שבת רפכ"א.

36) שם. וברפ"א מהל' שבת. וראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סכ"ג. וראה „לאור ההלכה" (להרש"ז זוין) ע' ריג ואילך.

37) בראשית ב, ב-ג.

38) ולהעיר מפרש"י יתרו שם „כביכול הכתיב בעצמו מנוחה".

39) להעיר משאילתות בתחלתו. תנחומא בראשית ב. וראה נמוקי מהרא"י לרמב"ם הל' שבת רפכ"ט.

40) להעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע קנה: נזכור בם . . וקדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו.

41) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל (וראה ב"ר פ"י, ט). הובא בצפע"נ הנ"ל הערה 35.

42) ולהעיר מרא"ם וגו"א בפרש"י בראשית שם.

43) הל' שבת רפכ"ט.

44) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 47.

45) ראה גיטין לח, ב. נב, א. ולהעיר מצפע"נ הל' מתנות עניים פ"ט הי"ט. ועוד.

געטאָן אין צוויי באַזונדערע זמנים, ובלשון הרמב"ם[46]: „מר"ה עד יוהכ"פ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן . . כיון שהגיע יום הכיפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן").

און דאָס איז דער רמב"ם מבאר ומחדש, אַז כשם ווי בא (זכירת) שבת איז עיקרה ניט (אַזוי) דער ענין שלילי שבה (העדר המלאכה), נאָר דער ענין חיובי שבה (מנוחה) — עד"ז איז דער חיוב סיפור ביצי"מ ניט (אַזוי) אין דער שלילה, די יציאת בנ"י פון עבדות ורשות פרעה, נאָר בעיקר אין דעם ענין חיובי — זייער ווערן בני חורין.

און ווי דער רמב"ם איז דאָס מדגיש גלייך אין דער צווייטער הלכה, אַז אפילו אין דעם סיפור ביצי"מ אינעם אופן הכי נמוך ופשוט — דהיינו, ווי מ'דערציילט עס צו אַ בן „קטן או טפש" — איז בשעת אַז „אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים", פירט ער אויס ניט בקיצור (ווי עס וואָלט געפאַסט מער, לכאורה, אין דער אמירה צו אַ „קטן או טפש") אַז „ובלילה הזה יצאנו משם" וכיו"ב, נאָר — „ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות", וואָס איז מפרש ומדגיש (ניט נאָר די יציאה ממצרים פדה אותנו, נאָר) אַז דער אויבערשטער[47] האָט אונז געמאַכט בני חורין.

און דערפון קומט אַרויס, ווי דער רמב"ם איז ממשיך[48], אַז „חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" אין אַן אופן אַז „כאלו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית" — מ'איז געווארן בני חורין — „ולפיכך כשסועד אדם בלילה הזה . . מיסב דרך חירות", די הנהגה פון לילה זה דאַרף זיין ווי אַ בן חורין — „דרך חירות"[49].

ט. ויש לומר אַז אויך דאָס נעמט דער רמב"ם אַרויס פון דעם מִדרש הנ"ל — פון סיום לשון המדרש „(זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים) למה כי בחוזק יד הוציאך ה' ממצרים":

דאָס וואָס מ'האָט געדאַרפט אַנקומען צום „חוזק יד" — אַ פעולה מיוחדת פון אויבערשטן (די נסים ונפלאות כו') בייַ יציאת מצרים, איז ניט (אַזוי) צוליב דער שלילה, דער אַרויסגיין פון שעבוד מצרים — וואַרום די גזירה איז דאַך מלכתחילה געווען „ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה"[50], און גלייך ווי עס האָט זיך געענדיקט די „ארבע מאות שנה" האָבן אידן בדרך ממילא געדאַרפט אַרויסגיין פון (שעבוד) מצרים — נאָר צוליב דעם ענין חיובי, צו מאַכן אידן פאַר בני חורין, אַן אויסגעטיילטער פאָלק — בני חורין. כל זמן

---

46) הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ד.

47) כההדגשה „פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות" — ולא „יצאנו מעבדות לחירות" וכיו"ב

•) ברמב"ם הוצאה הנ"ל הובא שכ"ה גירסת א' הדפוסים, ובכמה כת"י הגירסא „(פדה אותנו הקב"ה) ויצאנו לחירות". אבל בכל הדפוסים ושאר כת"י הוא כלפנינו.

— כי המצוה לספר ביצי"מ היא לא (רק) מה שיצאנו ממצרים, כ"א (בעיקר) „לספר בנסים ונפלאות כו'" (של הקב"ה), כנ"ל סעיף ה.

48) ה"ו-ז.

49) וממשיך שם בהלכה ז (ואילך) ע"ד חיוב ד' כוסות, ששייך לענין החירות (ראה שם ה"ט). וראה בארוכה לקו"ש חי"א שיחה א' לפ' וארא. חל"א ע' 55 ואילך.

50) לך טו, יג. וראה פרש"י שם. פרש"י פרשתנו יב, מ. וברש"י שם, מא (ממכילתא): כיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין.

מ׳איז א פאלק (וואס דאס איז לעולם, עם עולם) איז מען בני חורין[51].

און ווי דער רמב״ם איז דאס מדגיש אין המשך הפרק[52], אז דאס וואס „צריך . . לסיים בשבח״, איז דאס וואס „מסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות[53] וקרבנו ליחודו[54], וכן . . מסיים בנסים ובנפלאות שנעשה לנו ובחירותינו״[55].

יו״ד. שוין גערעדט פיל מאל[56], אז בשעת מען לערנט אפ איין ענין פון א צווייטן, כאטש אז לכאורה איז דער לימוד בלויז א ראי׳ פאר אונז (בכדי מיר זאלן וויסן דעם ענין דארפן מיר עם אפ־

לערנען פון צווייטן ענין), אעפ״כ מצד שלימות התורה (ובמילא — תכלית הדיוק אין אלע אירע פרטים), מוז מען אננעמען אז בפנימיות הענינים[57] איז דער ענין המלמד (ניט נאר קובע ומלמד דעם אופן פון דבר הנלמד, נאר ער איז אויך) דער טעם אדער די סיבה פון דעם ענין הנלמד (עצמו, אדער עכ״פ פון זיין המשכה און גילוי צו אונז).

בנדו״ד זעט מען דאס באופן גלוי[58]. וכידוע[59] אז אין דברי הרמב״ם בספריו זיינען דא ענינים פון פנימיות התורה, זיי זיינען אבער דארט ניט בגלוי, נאר באהאלטענערהייט ובדרך רמז[60].

ס׳איז[61] מבואר אין חסידות אז די צווויי ענינים הנ״ל אין שבת — די שביתה פון מלאכה (כי בו שבת מכל מלאכתו) און די שביתה ומנוחה חיובית (וינח ביום השביעי) — זיינען צווויי מדריגות אין שבת: שבת דלילה (ובסעודות שבת —

---

51) וראה גבורות ה׳ פס״א דבגאולת מצרים קבלו בנ״י מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח״ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ״ב). ועיין זח״ב מ, א. וראה הגש״פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה״ת, תשמ״ו ושלאח״ז) ע׳ קפה. וראה לקו״ש חי״ז ע׳ 88 והערה 74 בפי׳ מש״א בהגדה „אילו לא הוציא הקב״ה כו׳ משועבדים היינו כו׳״.

52) ה״ד.

53) עפ״ז יומתק זה שהרמב״ם מקדים „מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו . . כופרים . . ומסיים בדת האמת שקרבנו כו׳״, ואח״כ כותב „וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו כו׳ ומסיים בנסים ובנפלאות כו׳״ — דלכאורה, הרי בהגדה מקדימים (גם לנוסח הרמב״ם) אמירת „עבדים היינו״ לאמירת „מתחלה עוע״ז היו אבותינו״ (וראה אבודרהם פי׳ עבדים היינו. הגש״פ קה״ת שם (ע׳ יד)) — כי עיקר הענין דסיפור ביצי״מ דבנ״י נעשו בני חורין, הוא בזה „שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבנו ליחודו״.

54) ראה רבינו מנוח לרמב״ם שם: ויצי״מ חזקה אמונת השם והשאירה אותה לדורות בראותם שינוי הטבע בנפלאות ההם. — ועפ״ז יובן ויומתק הקשר דב׳ הענינים שברמב״ם שם.

55) להעיר שי״ג ברמב״ם (הובא ברמב״ם הוצאה הנ״ל) „בחירותינו״ (בלי וא״ו). ולהעיר מנוסחת הרמב״ם בהגדה שלו פיסקא לפיכך: למי שעשה לנו . . הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.

56) ראה גם לקו״ש ח״ה ע׳ 241. ח״ו ע׳ 26.

57) ראה עד״ז דרמ״צ (כב, ב) בנוגע למצות אכילת מצה ושאר המצות שבענין זכירת יצי״מ, שזה שע״י מצות אלו „תקבע בלבבינו האמונה״ מפני שיצי״מ הוא „אות ומופת גמור בחידוש העולם כו׳״ (חינוך מצוה כא) — הוא לפי שבפנימיות הענינים, המצה וכן אמירת ההגדה כו׳ יש בהם עצמם כח לחזק את האמונה.

58) להעיר גם על הצד השווה דשבת וזכירת יצי״מ, דשניהם ענינם לקבוע האמונה בחידוש העולם (ראה מו״נ ח״ב פל״א. חינוך שם, מצוה לא־לב. רמב״ן ואתחנן ה, טו. וראה אברבנאל למו״נ שם).

59) ראה ספר השיחות ה׳ש״ת ע׳ 41 ובהערה שם. לקו״ש ח״ג ע׳ 768 ובהערה שם.

60) לדוגמא — הידוע (שה״ג להחיד״א מע׳ רמב״ם) דברי ר׳ דוד הנגיד (נכד הרמב״ם): כי משנה תורה שחיבר זקנו הרמב״ם מתחיל בשם המפורש יסוד היסודות ועמוד החכמות.

61) בכל הבא לקמן ראה בארוכה לקו״ת בהר מב, ג ואילך. סידור קפח, א ואילך. שער האמונה פט״ו ואילך. המשך תרס״ו ע׳ תקמג ואילך. המשך תער״ב ח״ב ד״ה ראה אנכי (ע׳ א׳ק) ומאמרים שלאחריו. ובכ״מ.

הראשונה), און שבת דיומא (סעודה שני'):

כללות ענינה פון שבת איז וקראת לשבת עונג[62], דער ענין העונג — און אין דעם תענוג זיינען דא צוויי מדריגות: דער תענוג פון דעם וואס ער איז שובת ממלאכתו, דהיינו (ווי דאס איז בדוגמא בא דעם אדם למטה) אז זיינע כוחות, וועלכע זיינען נמשך ונתצמצם אין דער עשי' און מלאכה, זיינען חוזר למקורם אין נפש, און פון דעם האט ער תענוג. אבער דער תענוג איז נאך פארבונדן מיט מלאכה, ער קומט צו זיך פון זיין הארעוואניע, און אויך א תענוג פרטי, פארבונדן מיט דער (שביתה פון דער) עשי' פרטית.

למעלה מזה איז דער תענוג וואס איז פארבונדן מיט מנוחה בעצם (וואס קומט נאך דעם תענוג משביתה ממלאכה), וואס דעמאלט ווערט נתגלה עצם התענוג וואס איז העכער פון האבן א שייכות מיט די פרטי העשי' פון דער מלאכה, און — מלאכה בכלל.

וואס דאס זיינען די צוויי מדריגות „זכור" ו„שמור"[63]: שמור איז „לנוקבא" וואס דאס איז שייך צו שבת דלילה; ובכללות באלקות איז דאס די מדריגה פון אור הממלא כל עלמין, וואס האט א שייכות צו וועלט — וואס בששת ימי החול ווערט דער אור נמשך ונתצמצם כביכול אין וועלט, און בלילא דשבתא (ביי דער שביתה ממלאכה) איז „בטל הלבוש", עס איז מאיר בגילוי.

און „זכור לדכורא" די מדריגה פון יומא דשבתא — דער גילוי פון אור הסובב כל עלמין, וואס איז העכער פון התחלקות און התלבשות אין דער עשי' ומלאכה — מנוחה בעצם.

און דעריבער געפינט מען אז פון אלע ימים טובים ווערט בפירוש נאר פסח אנגערופן „שבת"[64]. ווייל די נסים ונפלאות שלמעלה מהטבע לגמרי בא דער גאולה פון מצרים זיינען פארבונדן מיט דער (העכערע) מדריגה פון שבת.

און דאס איז מבואר ברמב"ם אז דער „לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים . . שנאמר זכור את היום הזה" איז „כמו שנאמר זכור את יום השבת". והיינו, אז דער ענין חיובי פון „לספר בנסים ונפלאות" דיצי"מ נעמט זיך פון „זכור את יום השבת" — פונעם ענין חיובי פון שבת ומנוחה מצ"ע, וואס זייענדיק א מדריגה וואס איז לגמרי העכער פון וועלט קומט זי ארא אין וועלט באופן פון נס ופלא (ניט נסים המלובשים אין טבע).

און מצד דעם גופא איז געווארן די שלימות החירות פון אידן אין אן אופן, אז פון דעמאלט אן קענען זיי שוין מער ניט זיין קיין עבדים[65];

ווייל די גאולה נעמט זיך פון בחי' שבת, עלמא דחירו[66], און מצד דעם זיינען אידן אויפגעהויבן געווארן העכער פון די מצרים וגבולים פון סדר ההשתלשלות[67],

62) ישעי' נח, יג.
63) ראה גם תו"א עא, ג ואילך.
64) שער האמונה שם. וראה לקו"ת אמור לו, ב.
65) ראה גבורות ה' דלעיל הערה 51.
66) ראה לקו"ת שם, ג. ר"ה ס, ב. וש"נ.
67) תו"א שם.

און די שלימות בזה ווערט זיין בגאולה העתידה בקרוב ממש, וואס עס ווערט זיין א חירות וגאולה אמיתית **ושלימות בגלוי, און אויך נסים ונפלאות בגלוי, „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו** נפלאות"[68], **ובמיוחד ביום שכולו** שבת ומנוחה **לחיי העולמים**[69].

(משיחת אחש"פ תש"מ)

---

68) ראה שער האמונה שם פט"ז.

69) ראה יהל אור לתהלים עה"פ מזמור שיר ליום השבת ובמילואים שם.